

LiBeRtE
yayınları

İmge, Orçun ve Olgun, Hakan, *Yeşil ve Siyaset* Ankara: Liberte Yayınları, 2. Baskı, Şubat 2017.

YEŞİL VE SİYASET

Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar

Editörler: Orçun İmga - Hakan Olgun

LiBeRtE

2. Baskı

Yeşil ve Siyaset

Editörler: Orçun İmga - Hakan Olgun

ISBN 13: 978-605-9823-17-3

Liberte Yayınları® / 203

2. Baskı: Şubat 2017, 1. Baskı: 2012 (Lotus Yayıncılık)

© 2017, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında, kanuni takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü: Hasan Yücel Başdemir

Kapak ve İç Tasarım: Mesut Koçak

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayıncı grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Yazarlar

Dr. Ümit Şahin, Sabancı Üniversitesi

Prof. Dr. Aykut Çoban, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Tuncay Önder, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Altunoğlu, Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Orçun İmga, Polis Akademisi

Dr. Şadi İdem, Eskişehir Özel Ümit Hastanesi

Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi

Dr. Bruce Pilbeam, London Metropolitan University

Prof. Dr. Ahmet Kemal Bayram, Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hakan Olgun, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Stefo Benlisoy, İstanbul Teknik Üniversitesi

Dilaver Demirağ, Araştırmacı Yazar

Nilgün Gökçen Demirağ, Hayvan Hakları Aktivisti

Yrd. Doç. Dr. Salih Zeki Haklı, Polis Akademisi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
YEŞİL DÜŞÜNCE	17
Giriş	17
Yeşil Düşünce Tarih Anlayışı	18
Siyasi Düşünceler Tarihinde Yeşil Düşüncenin Belirmesi	22
Çağdaş Yeşil Düşüncenin Doğuşu	31
Yeşil Düşüncenin Özgül Kavramsal Eksenleri	40
Bir İdeoloji Olarak Ekolojizm ve Yeşil Siyasal Düşünce	64
Sonuç Yerine: Kriz Derinleşirken Yeşil Düşünce	67
Kaynakça	69
ÇEVRECİLİĞİN İDEOLOJİK UNSURLARININ EKLEMLENMESİ	75
Giriş	75
Çevreciliğin İdeolojileştirilmesi	78
Çevreci İdeolojinin Anatomisi	84
<i>Endüstriyelizmin Eleştirisi</i>	87
<i>Büyümenin Sınırlandırılması</i>	90
<i>Nüfusun Azaltılması</i>	93
<i>Uygun Teknoloji</i>	95
<i>Eko-merkezcilik</i>	99
<i>Ekolojik Toplum</i>	102
<i>Strateji ve Taktik</i>	105

Sonuç	109
Kaynakça	113
“DERİN EKOLOJİ” ÜZERİNE	117
Giriş: Derin Ekoloji-Sığ Ekoloji Ayrımı	117
Derin Ekolojinin İlkeleri	120
Eko-felsefe (Ekosofi) Olarak Derin Ekoloji	121
<i>Kendini Gerçekleştirme İlkesi</i>	123
<i>Biyosferik Eşitlik İlkesi</i>	126
Derin Ekoloji: “Yeni Ekolojik Paradigma”	128
<i>Hümanizm ve Modernizm Karşıtlığı</i>	130
<i>Derin Ekoloji ve Ekolojik Düşüncede Maneviyatçı Eğilimler</i>	133
Derin Ekolojinin Siyasal Programı	136
Derin Ekolojiye Yönelik Eleştiriler	141
Sonuç	143
Kaynakça	145
BİR SOSYAL HAREKET OLARAK TİNSEL EKOLOJİ: ÇEVRE SORUNLARINA MÂNEVİYATÇI ÇÖZÜM	149
Giriş	149
Dinin Ekolojik Krizin Gelişimindeki Rolü	150
Tinsel Ekolojinin Krizin Çözümüne Yönelik Önerileri	153
Tinsel Ekolojinin Diğer Güncel Sorunların Çözümüne İlişkin Önerileri	157
Sonsöz	162
Kaynakça	163
MURRAY BOOKCHİN VE SOSYAL EKOLOJİ	167
Giriş	167
Sosyal Ekoloji'nin Ekolojik Düşünce İçerisindeki Yeri	169
Sosyal Ekoloji: ‘Toplumsal Sorunları Çözmeden	

Çevresel Krizi Çözemeyiz'	172
<i>Murray Bookchin'in Hayatı ve Fikrî Serüveni</i>	172
<i>Sosyal Ekoloji'nin Doğa Algılaması ve 'Birinci Doğa',</i>	
<i>'İkinci Doğa' Kavramsallaştırması</i>	174
<i>'Tahakküm' ve 'Hiyerarşi': Sosyal Ekolojinin Temel Meseleleri</i>	176
<i>Sosyal Ekolojinin Yönetim Projesi Olarak Adem-i</i>	
<i>Merkeziyetçilik</i>	179
Sonuç	183
Kaynakça	184
TOPLUMSAL EKOLOJİ VE KOMÜNALİZM	187
Giriş	187
Toplumsal Ekolojinin Felsefesi: Diyalektik Doğalcılık	190
Toplum ve Ekoloji	196
<i>Doğaya Hükmetme Düşüncesinin Sorgulanması</i>	197
<i>Organik Toplumlara Genel Bir Bakış</i>	198
<i>Hiyerarşi, Sınıflar ve Kapitalizm</i>	201
Toplumsal Ekolojinin İktidar-Güç İlişkisine Bakışı	205
<i>Devlet Yönetimine Karşı Politika</i>	207
<i>Doğrudan Demokrasi Teorisi ve Pratiği Olarak Komünalizm</i>	209
<i>Moral Ekonomi: Ekonominin Belediyeleştirilmesi</i>	213
Kaynakça	217
ÇEVRE SORUNLARI VE LİBERALİZM	219
Giriş	219
Piyasa Başarısızlığı Olarak Çevre Sorunları	221
Çevre Sorunlarına Liberal Çözümler	224
<i>Genel Çerçeve</i>	224
<i>Diğer Hususlar</i>	225
Liberal Politika Önerileri	227

Sonuç	233
Kaynakça	235
DOĞAL MÜTTEFİKLER Mİ?: MUHAFAZAKÂRLIK VE ÇEVRECİLİK İLİŞKİSİNİN HARİTASI	237
Giriş	237
Yeşil Muhafazakârlığa Doğru mu?	240
(1) Muhafaza Arzusu; Sınırlara Saygı	242
(2) Bilimsel İddialara ve İlerleme Fikrine Yönelik Şüphencilik	244
(3) Dizginsiz Kapitalizme Yönelik Şüphencilik	246
(4) Maddî Olmayan Değerlere ve Doğanın da Ahlâki Talepleri Olduğuna İnanç	248
(5) Bütünsellik ve Âhenk İnancı	249
(6) Doğal Dünyanın Sosyal Dünyaya Model Olabileceği İnanıcı	250
(7) Topluluk (Cemaat) Merkezli Hayat Tarzları Tercihi	251
(8) Otorite ve Düzenlemenin Gerekliği İnanıcı	253
(9) Nâmevcut Kuşaklara İlişkin Kaygı	254
(10) Aydınlanma Hümanizminin Reddi	255
Yeşil Muhafazakârlığın Kısıtları	256
Çevresel Kötümserliğin Reddi	256
Serbest Piyasa Çevreciliğinin İtibarı	258
Sonuç	265
Kaynakça	266
NAZİ EKOLOJİSİ	271
Giriş	271
Nazi Ekolojisinin Romantik ve Bilimsel Kökenleri	272
Romantik Kökenler	273
Bilimsel Kökenler	276
Müfrit Bir İdeoloji Olarak 'Blut und Boden'	278

Naziler ve Ekoloji	281
Bir 'Tabiata Dönüş Retoriği' Olarak Köycülük	286
Sonuç	290
Kaynakça	291
EKOSOSYALİST ALTERNATİF VE EKOLOJİK DEVRİM	295
Giriş	295
Ekolojik Kriz Kapitalizm İçerisinde Çözülebilir mi?	296
Mücadele Ama Nasıl?	305
Marx ve Ekoloji	308
Bir Alternatif Olarak Ekosozyalizm	318
Sonuç Yerine: Fırtınaya Karşı Ayakta Kalmak	324
Kaynakça	327
DOĞAYI YARDIMA ÇAĞIRMAK: ANARŞİST EKOLOJİZM	331
Giriş	331
Aydınlanmacı Özne ve Akıl	332
68 Başkaldırısı ve Eko-Anarşizmin Doğuşu	343
Eko-Anarşizm ve Politik Ekoloji	349
Aydınlanma, Özne, Akıl ve Ekolojik Anarşizmler	355
Toplumsal Ekoloji: Hiyerarşi, Tahakküm ve 'Özgürlük Olarak Ekolojik Devrim'	373
Nisus Olarak Evrim: Bookchin'in Sosyal Ekolojisinin Anarşist Eleştirisi	375
Masumiyet Arayışı: İlkelci Anarşizm	378
Kaynakça	383
EKOFEMİNİZM: KADIN-DOĞA İLİŞKİSİ VE ATAERKİL TAHAKKÜM	387
Giriş	387
Kadın-Doğa İlişkisi ve Tahakkümün Kökenleri	391

Ekofeminist İlke ve Varsayımlar	396
Ekofeminist Yaklaşımlar	398
<i>Liberal Ekofeminizm</i>	398
<i>Kültürel Ekofeminizm</i>	400
<i>Sosyal Ekofeminizm</i>	403
<i>Sosyalist Ekofeminizm</i>	405
Özcülük/İnşâcılık Tartışması	408
Üçüncü Dünya'da Ekofeminizm	412
Sonsöz	417
Kaynakça	418
SON BAKIŞTA HÜZÜN: MERHAMET ETİĞİ OLARAK LEVİNAS VE HAYVAN HAKLARI	423
Giriş	423
İnsan Tiranlığı Olarak Türçülük	424
Hayvan Hakları ve Etik	426
Yüz ve Bakış: Levinas Ekseninde Anlam Olarak Hayvan	431
Holokost ve Ölüm Ortaklığı	435
Kaynakça	442
YEŞİL DÜŞÜNCENİN İKTİDARI: ALMAN YEŞİLLER PARTİSİ	445
Giriş	445
Yeşil Siyasetin Temeli: Yeni Toplumsal Hareketler	447
Yeşil Siyaset Anlayışının Doğuşu ve Gelişimi	454
Alman Yeşiller Partisi (Die Grünen)	459
Sonuç	467
Kaynakça	470

SUNUŞ

GENEL KABUL GÖREN YAKLAŞIMA GÖRE, ÇEVRE SORUNLARININ siyasal bir ilginin konusu hâline gelişi, 1960'lar sonrasının ürünüdür. Yeni toplumsal hareketler içerisinde 'yeşil siyaset'in güçlü bir damar olarak öne çıkması bir yana; bu ilginin ekolojik krizin küreselleşmesi neticesinde, devletler ve devlet-üstü yapılanmaların çevre ve çevrenin tahribatı meselesine olan duyarlılıkları biçiminde de zuhur ettiği söylenebilir. Bu yöndeki çabaların, 'pratik' yönü ağır basan çözümler ve yeni 'fıkrî meşgaleler' biçiminde iki temel çıktısı olduğunu ifade etmek mümkün. Literatürde 'çevrecilik' olarak ifadesini bulan politika ve eylemler, özünde, kaynağına ineksizin çevre sorunlarının giderilmesine odaklanan bir bakış açısını yansıtır ki bu, sorunun pratik çıktısıdır. Kahir ekseriyeti, mevcut düzen ya da doğa algısı üzerindeki kapsamlı bir değişimi ifade etmekten uzak olan bu girişimler, çevre sorunlarının çözümü yönünde 'korumacılık' niteliği ağır basan öneriler getirmiş, fakat üretim ve tüketim kalıplarında gerçekleştirilmesi gereken bütüncül bir değişimi ifade etme cesaretini gösterememişlerdir. Bununla beraber, yine aynı çevre sorunları, ikinci bir çıktı olarak, çözümü 'kaynakta' arayan ve insan-doğa ilişkisini bütüncül bir bakışla sorgulayan zengin bir felsefi saha açmıştır: Siyasal ekoloji.

Siyasal ekoloji sahasındaki tartışmanın, -objektif bir tasnif imkânının güçlüğünü zihinde tutarak- iki ana aks üzerine kurulduğu söylenebilir. Bunlardan biri; liberalizm, muhafazakârlık, sosyalizm, anarşizm, faşizm ve feminizm gibi geleneksel ideoloji ve fikir akımlarının, kendi 'sosyal/siyasal reçete'lerinden istifade ederek çevre sorunlarına yaklaşımları ve çözüm önerileri getirmeleridir. Mevcut ideolojilerin -Aykut Çoban'dan ödünç alınan ifadeyle- 'çevreyi ideolojileştirmeleri' biçiminde ortaya çıkan bu genel eğilimlerinin sonucu olarak; eko-liberalizm, eko-sosyalizm, eko-marksizm, eko-anarşizm, eko-feminizm gibi 'melez' siyasal ekolojik yaklaşımların doğduğunu söylemek mümkün. Bu akımları, içinden çıktıkları siyasal ideolojilerden bağımsız yaklaşımlar biçiminde değerlendiren çalışmalar bulunmakla birlikte, çevreci bir düşüncenin, sözü edilen ideolojilerde zaten mündemiç olduğunu savunan görüşler de söz konusudur.

Tartışmanın diğer aksı da; geleneksel ideolojilerden farklı olarak, modernite ve teknoloji eleştirilerinden ahlâk tartışmalarına kadar oldukça geniş bir yelpazeyi ilgi alanında tutan 'yeşil siyasal düşünce' ve 'ekolojizm'dir. Bu veçhesiyle, Andrew Dobson, alanında klasikleşmiş çalışması 'Green Political Thought'ta, ekolojizmi, diğer siyasal ideolojilerle melezleşen akımlardan farklı bir ideoloji olarak görür. Büyük ölçüde 'münferiden' gelişen ekolojik ana akımlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Derin ekoloji, tinsel ekoloji ve toplumsal ekoloji gibi yaklaşımlar bu yöndeki zihnî çabaların ürünüdür.

Ekolojik düşünce akımları, -tutarlı bir fikirler bütünü olmamakla beraber- devletleri aşan çevre sorunlarının önlenmesi ve menfi sonuçlarının giderilmesi düşüncesinin ötesine geçerek, var olan paradigmanın ortaya çıkardığı tahribatı bütüncül bir bakışla ele almak, insanoglunun cârî doğa algılamasının hâkimiyetine alternatif olması murat edilen bir bakış açısı yaratmak iddiasında olmuştur. Büyük resimde, yaşanmakta olan çevresel krizin mesuliyetini insanın doğaya karşı yaklaşımındaki bilinçsel hataya yükleyerek, zihniyet bakımın-

dan toptan bir değişimi, yeni bir toplumsal tahayyülü savunur. Diğer bir açıdan, çevreyle ilgili meselelerin temelinde, insanın doğayı ‘araçsallaştıran’ bakış açısının yattığını düşünür. Çözüm reçetesi olarak da, bu bakışın tümünden değişmesini bir zorunluluk olarak kabul ederek; insanoğlunun, doğanın bir parçası olduğu yönündeki bütünsel anlayışı benimseyip, fizikî çevresiyle uyum hâlinde yaşaması gerektiği noktasındaki bir yeniden inşâ sürecinin gerekliliğini savunur.

Bu kitap, özellikle Anglo-Amerikan siyaset bilimi literatüründe kayda değer bir yeri olan ve fakat Türkiye’de akademyanın -az sayıda ki saygın metin dışında- genellikle ilgisiz kalmayı tercih ettiği siyasal ekoloji tartışmalarına hasredilmiş bir çalışmadır. Hem geleneksel siyasal ideolojilerin çevreyle kurdukları bağı açıklamak, hem de yeşil düşünce ve ekolojizmin ayırt edici yaklaşım ve savlarını ortaya koyma gayreti, bu çalışmanın özgün yönü olsa gerek. Meseleyi bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak, tartışmanın bâkir kaldığı Türkiye ayağında ki bir açığın kapanmasına hizmet etmesi arzulanan bu kolektif eser; önemli metinlerini okuyucuyla buluşturan akademisyen ve entelektüellerin ürünü. Titiz çalışmalarıyla bu kitaba vücut veren yazarlara minnettarız. Ümit Şahin, Dilaver Demirağ ve Şadi İdem’in, kitabın zorlu hazırlık sürecinde yazılarının ötesinde katkıları oldu; müteşekkirimiz. Ayrıca, ufuk açıcı ‘siyasal ekoloji’ dersleriyle bu tartışma alanından haberdar olmamıza vesile olan hocamız Kemal Görmez’e teşekkür etmek, bu çalışmanın editörleri açısından vicdani bir sorumluluk.

İlk baskısı 2012 yılında raflardaki yerini alan kitabın kısa bir sürede tükenmiş olması, bu sahaya olan ilginin sevindirici bir göstergesi olsa gerektir. İlâveten, gecikmeli de olsa ikinci baskıyı okuyucuyla buluşturabilmenin, diğer bir memnuniyet vesilesi olduğu da her türlü izahtan varestedir. Bu süre zarfında Yeşil ve Siyaset, siyasal ekoloji konusundaki derin entelektüel ihtiyaca cevap ver-

menin yanında, bilhassa lisansüstü düzey başta olmak üzere, üniversitelerin sosyal bilimler okutulan muhtelif bölümlerinde de akademik bir kaynak olarak değerlendirildi. Öte yandan, benzer temalı yeni kitap ve çalışmaların önünü açan, heyecan sahibi araştırmacılarla yazarlara ilham ve istikamet veren bir eser olmayı da başardı.

Kitabın ilk baskısındaki plan büyük ölçüde korunmakla birlikte, ikinci baskıda, muhtevayı teşkil eden yazılarda bazı değişiklikler yapıldı. Mevcuda yönelik ilave ve tenkisin yanında, çalışmayı güçlendirecek bir başlık olarak, Alman Yeşiller Partisi örneği de yeşil siyasetin dünyadaki en güçlü ve etkili pratiği olarak kitaba dâhil edildi.

Yeşil ve Siyaset'in ikinci baskısının vücut bulmasında çok kıymetli ve samimi katkılarını esirgemeyen Hasan Yücel Başdemir ve Salih Zeki Haklı'nın şahsında Liberte Yayın Grubu ve onun değerli çalışanlarına içtenlikle teşekkür ediyoruz.

Orçun İmga - Hakan Olgun
Ankara, Ocak 2017